

205235

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MB

BIBLIOTECA POPORALA A „ASOCIATIUNII”

Nr. 186.

Anul XXI.

Biografii romane.

(Cel șapte regi romani și începutul Republicii.)

De

A. W. Grube — Trad. Nicolae Petra-Petrescu.

Editura Asociațiunii „Astra”, Sibliu, Str. Șaguna 6.

Publicație periodică.

Prețul 10 Lei.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată în 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:
M. S. Regele CAROL II.

Prezident activ:
Vasilie Goldiș.

Vice-prezident I.:
Dr. Oct. Russu.

Vice-prezident II.:
Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate păturile societății românești.

 E de datoria fiecărui bun Român să sprijinească „Asociațiunea“, abonând publicațiile ei și inseriindu-se de membru.

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra“.

Anul al 21-lea.

Nr. 186.

Iunie 1931.

Biografii romane

I. Cei șapte regi romani și începutul Republicii.

De

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A. W. Grube.

Traducere de Nicolae Petra-Petrescu.

 BIBL. UNIV. CLUJ

3286 N. 19. XI. 1931

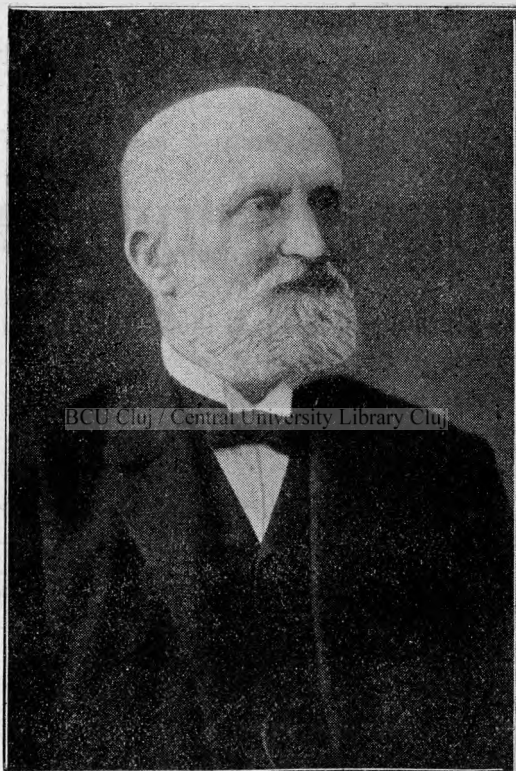
EXEMPLAR LEGAL

— Publicație periodică. —

Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.

Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Traiană“, s. a., Sibiu.

205235

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Traducătorul: Nicolae Petra-Petrescu.

Cetitorule,

Cetește cu toată dragostea cărticica de față! Textul acestor biografii s'a tipărit mai întâi în românește în anul 1876, în Sibiiu, de cătră Nicolae Petra-Petrescu, care mai iscălea și „Moșul“. Cărticica a plăcut mult, fiindcă povestea despre Mucius Scevola, care și-a pus mâna n foc, să-i ardă, ca să vadă dușmanul că romanul n'are frică — despre luptele Horațiilor și Curițiilor, trei și trei, — despre Meneniu Agrippa, care a întors poporul de pe Muntele Sfânt al Romei, povestindu-i despre răscoala celorlalte părți ale trupului împotriva stomahului, — despre Coriolan, care a spus mamei sale: „Vai! mamă! Roma ai scăpat-o, pe fiul tău însă l-ai pierdut“! Și multe alte și alte povestiri de acestea prețioase conținea acea scriere din 1876, care a trecut din mână 'n mână, aproape ca o carte de școală, mai mult, ca o carte de

înălțare sufletească a poporului dela sate, știutor de carte și cu râvnă de înaintare.

Autorul german din care a tradus Nic. Petra-Petrescu este August Wilhelm Grube, un om al școalei și un scriitor de samă. S'a născut în 1816 și a murit în anul 1884. Biografiile de față i-au dus faima. Traducerea este după ediția a cinsprezecea, din 1872. Câte ediții va mai fi avut de atunci cartea!

Lucrarea de mult nu se mai află de vânzare, nici de leac.

Ne-au rugat unii să o tipărim din nou, acum puțintel periată, în privința limbii, fiindcă în 1876 traducătorul putea să se folosească de multe cuvinte aproape latinești, fiind așa moda pe atunci, dar de atunci limba s'a mai primenit.

Așa, primenită puțin, aducem traducerea aceasta a bunului scriitor popular, care a fost Nicolae Petra-Petrescu (1848—1923) și dacă partea aceasta va plăcea, cum a plăcut pe vremuri, o să urmeze și a doua, unde e vorba despre dărâmarea orașului Cartaginea, de Iuliu Cesar, de Cornelia cu doi fii ai ei, Grahii, și de multe fapte de vitejie ale înaintașilor noștri, romanii.

Traducătorul și-a închinat lucrarea: „Mamei“, Ana Petra, țărancă română, „în semn de recunoștință fiiască“.

și a scris „Către cetitor!“ următoarele:

„In timpurile visoroase în cari trăim astăzi (1876!), am crezut că nu e de prisos a pune în mâna junimei (tineretului) o cărticică, a cărei scop este: a stârni simțeminte de curaj, de virtute, a stârni iubire de patrie și națiune. Din motivul acesta am tradus deocamdată biografiile de față după ...A. W. Grube, mai adăogând, ici-colo, ceea ce mi s'a părut de lipsă. — Imbrățișarea lor din partea publicului român va fi pentru mine cea mai mare recompensă (răsplată) și totodată un îndemn de a continua cu alte lucrări de natura aceasta.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Traducătorul“.

Roma sub regi.

I. Romul.

1. Romul și Rem.

După dărâmarea Troiei, Enea și cu ai săi scăpară prin fugă în Italia și ieșiră la uscat, la gurile Tibrului, în ținutul Lațiului. Aici, la latini, Ascaniu, fiul lui Enea, întemeieă cetatea Albalonga, care în curând ajunse capitala unei împărășii mici și din care avea să iasă mândra Romă, doamna lumii.

Treisuteșasezece de ani domniseră până atunci mai mulți regi în Albalonga. Odată se întâmplă, că muri regele Procas, dela care rămaseră doi fiu, Numitor și Amuliu. Cel mai bătrân, Numitor, era bun de inimă și blând; însă Amuliu, cel mai tânăr, ambișios și aspru;

Notă! În limba latină se terminau de cele mai multe ori numele proprii în *-us*: Romulus, Remus, Tarquinius Superbus, Aurelius, Augustus — noi vom serie Romul, Rem, Aurel, August ș. a. m. d.

acesta răsturnă pe fratele său Numitor de pe tron. Însă ca nici fiul lui Numitor să nu-și poată pretinde vre-odată dreptul la tron dela unchiul său cel tubitor de domnie, acesta lăsă să-l omoare, iar pe fiica lui Numitor, pe Rea Silvia, o sfinți în ordul vestalinelor. Fecioarele vestale erau preutesele zeiței Vesta; lor nu le era iertat să se mărite. Astfel Amultu era sigur, că nici un urmaș de al lui Numitor nu-l va putea strica vre-odată.

Dar întâmplarea aduse cu sine, că fecioara să meargă odată după apă în crângul sfânt al zeului rășbotului Marte. Deodată se întunecă soarele și un lup o luă și o duse într'o peșteră, unde fu adumbrită de zeul Marte; după aceea Rea Silvia născu doi gemeni, pe Romul și pe Rem.

Amultu, auzind de aceasta, se spărie, și porunci, ca pe mama s'o arunce în temniță, iar pe prunci în râul Tibru. Servitorii regești așezară gemenii într'un coș și acesta-l lăsară apoi pe apa Tibrului, care, spre norocire, chiar ieșise din albia sa, astfel încât râul nu duse cu sine mica corăbioară. Coșul fu oprit de un smochin sălbatec și, scăzând apa repede, rămase pe uscat. Zeul Marte se îndură

de copiii săi și le trimise animalele închinatelor lui, ca să-i mântuiască. O lupoaică setoasă venind la râu, auzi plânsul copilașilor, îi duse în peșteră, îi linse, îi așeză pe un culcuș moale și-i alăptă. Mai târziu sbură la ei o ciocănițoare, pasăre de a lui Marte, și le aduse carne. Așa băieții crescuseră, cu mâncări nutritive. Minunea aceasta o văzu Faustul, păstorul regelui; inima sa se îndură de copilași. Li duse la soția sa, al cărei copil tocmai murise și Acca Laurenția, păstorita, griji de gemeni ca o mamă.

Romul și Rem creșteau și se jucau cu alți doisprezece copii de păstori, fărtați al lor; în urmă își construiau înșiși niște colibe pe muntele Palatin. Tinerii se luptau strajnic împotriva animalelor sălbatice și curajoși cu tâlharii, flecare în fruntea unei cete mici. Câte odată purtau războiul ei între ei; foarte adeseori veniau în ceartă și cu alți păstori, mai vărfos cu păstorii lui Numitor, cari păștiau turmele pe muntele Aventin.

Cu ocaziunea unei astfel de certe Rem fu prins și dus înaintea lui Numitor. Ținuta nobilă a tânărului bine încheșat atrase luarea-aminte a lui Numitor și acesta știrici mai de

aproape originea lui. Atunci Faustul se dușe și cu Romul la Albalonga și descoperi toate lui Numitor. Acesta își recunoseu cu bucurie frumoșii nepoței și le împărtăși, cât rău i-a făcut Amuliu.

Îndată după aceasta Romul și Rem se răsculară cu soșii lor, uciseră pe răutăciosul rege Amuliu și puseră în locul lui pe tron țărăși pe Numitor cel bun. Apoi pe locul unde-i aruncase râul sfânt al Tibrului, lângă smochin, întemeiară cu amicii lor o cetate proprie, în anul 753, înainte de Christos. Romul înjugă la un plug doi boi albi, trase în pătrat o brazdă în jurul muntelui Palatin și pe lângă brazda aceasta făcu un șanț de jur-împrejur. În locul, unde erau să vină mai târziu porțile, scoase plugul din brazdă. În lăuntru șanțului se construră niște colibioare sărace, acoperite tot sărăcăcios cu trestie și paie.

Într'aceea se născu ceartă între frați; care din doi să pună nume noiei cetăți și care să domnească în ea ca rege. La sfatul moșului lor, Numitor, hotărâră să întrebe voia zeilor prin sborul pasărilor și acela să fie rege, căruia i se va descoperi mai întâi

un semn norocos. Mult timp aşteptară amândoi frații, fiecare pe alt munte. În urmă i se arătară lui Rem șase vulturi; alergă și împărtăși lui Romul știrea îmbucurătoare; în clipa aceasta însă, între trăsnete și fulgere, sburară pe lângă Romul doisprezece vulturi. Rem ținea morțiș că el trebuie să aibă întâietate, fiindcă lui i s'au arătat mai întâi paserile ursitei; Romul, dîmpotrivă, zicea că dînsul are să fie rege, pentru că lui i s'au arătat încă odată pe atâtea pasări. Dar Rem își bătu joc de fratele său și sări peste zidurile cele mici ale cetății, ca să și facă rîs de cetatea săracă. Romul se mîniă și ucise pe fratele său Rem. „Astfel să pățească toți, cari vor trece peste zidurile mele“! — Romul pronunță cu glas tare blestemul acesta și cetatea se numi după numele său — Roma.

2. Întâiul rege.

Romul se făcu acum rege și domn în noua cetate. Ca să știe numărul supușilor săi, întreprinse o numărătoare și se aflară 3300 de bărbați, harnicii de a purta armele, cari se compuneau parte din soții săi, parte

din albanii, ce venură și se așezară în cetate. Aceștia locuiau acum pe muntele lor, ca într'un lagăr bine întărit. Decinii căutau cu spaimă la poporul războinic, condus de un domn tare și curajos.

Ca semn pentru demnitatea sa de rege Romul își compuse și o gardă de 300 de călărești, din a căror următori se formă mai târziu o breaslă deosebită, numită a călăreștilor (sau cavalerilor). De câte ori ieșea în public, mergeau înaintea lui în șir maiestos doișprezece lictori armați cu săcuri și fascii (legături de nulele), parte ca să țină ordinea și buna-cuviință în popor, parte ca să ducă în îndeplinire pe dată pedepsele de lipsă. Dintre bărbații cei mai cu vază și mai cu experiență își alese un consiliu de bătrâni (Senat), care la început se compunea dintr'o sută de membri, mai târziu însă numărul lor se urcă la 300. Senatorii împreună cu regele aveau să se sfătuiască asupra foloaselor comune, ei erau părinții poporului de rând. De aci următorii lor, cari formau o castă (breaslă) ereditară de nobilitate, se numiau patricii, spre deosebire de cetățenii de rând, numiți plebei.

Cetatea o împărți Romul în trei districte, numite triburi, fiecare trib în zece curți : astfel cu totul erau treizeci de curți. Toți cetățenii trebuiau să se adune după curte, în plața poporului (for), unde se înțelegeau și aduceau hotărâri despre toate afacerile comunei întregi.

Romul, ca să-și înmulțească numărul supușilor, deschise un asil, unde se putea mântui ori care nefericit persecutat, cum și ori care călcător de lege. În modul acesta cetatea sporî cu un număr însemnat de bărbați. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar acum era lipsă de neveste. Spre scopul acesta Romul trimise soli la popoarele vecine și le rugă prietenește să-și mărite fetele după tineri romani. Vecinii însă nu se învoiră de a-și face de lucru cu romanii, între cari mai cu seamă, dela acordarea asilului, se aflau mulți cu o purtare foarte îndoielnică.

3. Răpirea sabinelor.

Într'aceea Romul dete o sărbătoare minunată în cinstea lui Neptun, la care aveau

să se dea niște jocuri strălucite. Imprejurarea asta atrase pe locuitorii cetăților vecine, cari doriu, că cu acest prilej să vadă frumoasa cetate, zidită pe coline. Cu deosebire se prezentară la sărbătoare în număr mai mare sabinii, cu femeile și fetele lor. Romanii își împodobiră colibe ca de sărbătoare și siliră pe străini să cerceteze toate mai de aproape. După aceea se începură jocurile; dar pe când, ochii tuturor erau întinși asupra spectacolului, iacă la un semn anumit toți junii romani năvălesc în mulțimea privitorilor, fiecare își răpește câte o fecioară, pe care o duce în brață în cetate. Părinții înspăimântați se împrăștiară în toate părțile, strigând și vătetându-se.

Sabinele răpite se imblânziră ușor în Roma de cătră bărbații lor, părinții însă, într'aceea, se pregăteau la o răsbunare sângeroasă. Dacă acum ar fi purces toate popoarele împreunate împotriva Romei, s'ar fi isprăvit cu statul cel tânăr, însă fiindcă, în furia lor nu puteau aștepta, până se vor arma cu toții, singuraticii, după cum veniau, au fost respinși pe rând de sabia romanilor.

4. Tit Tatiu.

Primejdia cea mai mare ce amenința Roma, era răsboinicul popor al sabinilor, cari plecară în contră-i bine armați, sub conducerea regelui lor Tit Tatiu. După mai multe lupte ajunseră în urmă la o bătălie pe o vale, între două coline. Pe când amândouă șirurile de bătălie steteau înfuriate față în față, pe când săgețile sburau dintr'o parte și alta, culcând pe bărbați la pământ, sabinile răpite, cu părul despletit năvăliră deodată la mijloc între șirurile dușmane și aici se rugară de bărbații lor, acolo de frați și de părinți, să nu le facă văduve și orfane.

Clipa aceasta mișcă armatele și pe conducătorii lor. Urmă o tăcere adâncă. Amândoi regii pășiră la mijloc, atinși până la lacrimi și încheiară pace cu condiția, ca statele amândouă să se unească, Romul și Tatiu să domnească în Roma împreună, iar romanii de aici înainte să poarte numele de quiriji, dela cetatea sabină Cures. Prin pacea aceasta Roma s'a întărit în mod însemnat. Colina din apropiere, Quirinalul, încă se adause la cetate și se sport cu sabinii. Inșă Romul cel

lubitor de domnie, care n'a putut suferi lângă sine nici pe fratele său, cu atât mai puțin a voit să împartă tronul cu un străin; după câțiva ani îl delătură de lângă sine și domni numai singur.

5. Moartea lui Romul.

Toți vecinii cei mai slabi trebuiră să se plece înaintea lui Romul. Cei mai tari aveau frică de el. Bravul popor din Veii încă fu învins și se zice că, la Fidene, Romul singur ar fi ucis cu mâna proprie mai multe sute. Un noroc atât de mare îl făcu prea îngâmfat, încât ajunse tot mai despot față cu supușii săi și mai fălos față de patriciani. Purta pe dedesubt un vestmânt de purpură și o togă blănită cu purpură. La toate afacerile publice se folosea de un tron cu spetează. Totdeauna era încunjurat de o ceată de juri numiți celerii sau cei iuși, dela iușimea cu care îndeplineau comanda lui. Licitorii (dela a lega = ligare, latinește) prindeau și legau pe ori și cine, care asmuția la nemulțămire împotriva regelui.

O putere atât de neșarmurită produse nemulțămire și ura între patriciani. Aceștia se

conjurară pe ascuns ca să omoare pe Romul. Odată ținu regele o adunare de popor; deodată se născu o vreme grea. Cerul se înoră, fulgera și trăznea; poporul se împăștié, ca să-și afle scăpare dinaintea furtunei. Clipa aceasta, când toate își pierduseră capul, o folosiră senatorii pentru a-și duce în îndeplinire planul lor de răzbunare. Romul dispăru deodată. Poporul se adună iară și ceru să-și vadă regele. Atunci se ridică Iuliu Procul, un patrician fruntaș și jură, că lui i s'a arătat Romul cu mult mai frumos și mai mare, de cum l-a văzut mai înainte, împodobit cu arme pompoase, înflăcărate. Inspăimântat de asta, l-a întrebat: „O! rege, cu ce te-am vătămat, de ne părăsești, încât toată cetatea trebuie să jelească după tine?” La acestea să-i fi răspuns Romul: „Voia zeilor a fost, o, Procul, ca eu să mă reîntorc, de unde am venit, după ce mi-am împlinit datoria mea pe pământ. Spune romanilor, că ei se vor ridica la culmea cea mai înaltă a puterii omenești, dacă vor fi cumpătați și virtuoși, iar eu vă voi fi un zeu-patron plin de îndurare!” Toți fură cuprinși de o mișcare fermecată și Romul de

alci înainte fu adorat ca au zeu, sub numele de Quirinul (cettește corinul).

II. Numa Pompiliu.

1. Alegerea.

După moartea lui Romul patricianii, 150 la număr, hotărâră să domnească ei singuri; fiecare să domnească șase ceasuri ziua și șase noaptea, să poarte haina de purpură și sceptrul, ca semne regești, și să aducă zellor jertfele îndatinate. Intocmirea aceasta plăcu foarte mult senatorilor, pentru că în modul acesta fiecare putea să fie rege mai de multe ori pe an, poporul însă cârtea, că acum are 150 regi în loc de unul și ceru să aleagă iar un singur rege.

Cu toate acestea, alegerea întâmpină multe greutăți. Sabinii, cari împoporaseră și sporiră puterea Romei, volau să aleagă rege din sânul lor, iar romanii nu bucurosi ar fi ascultat de un rege sabin. În urmă se învoiră cu toții, ca alegerea să o facă numai romanii, noul rege însă să fie dintre sabinii. — Se sfătuiră îndelung în adunare, în sfârșit cei mai mulți se puseră de partea lui Numa,

un bărbat înțelept din cetatea Curi, capitala sabinilor. Apoi se aleseră fruntași din amândouă părțile și au fost trimiși la Numa spre a-l ruga să vină și să primească domnia.

2. Caracterul lui Numa.

Numa era fiul unui bărbat foarte cinstit, cel mai tânăr dintre patru frați. Provedința voi, ca Numa să se nască tocmai în ziua în care Romul a întemeiat Roma. Inima sa era dela natură aplecată spre tot ce e bun și frumos și prin învățătură, răbdare și gândire și-o făcu și mai nobilă. Era străin de orice poftă de răpire și de putere și-și stăpânea toate patimile cu o virtute adevărată. Din casa sa alungă orice pompă și desfrâu și ajuta bucuos, atât pe oamenii săi, cât și pe străini, cu sfatul și cu judecata. Ceasurile sale de repaus nu le folosea pentru plăceri și câștig, ci în serviciul zeilor și în meditații (cugetări) despre ființa și puterea acestora. Deaceea îl și cinsteau toți și Tatiu, care a domnit cu Romul, îi dete în căsătorie pe unica sa fată. Inrudirea aceasta înaltă n'a putut îndupleca pe Numa să se mute la soceru-său, ci rămase acasă, în țara sabinilor, spre a îngriji de bătrânul său tată.

Câte-odată Numa părăsea sgomotul cetății și se retrăgea în singurătatea și liniștea vâștii dela țară. Aici îl vedea omul singur-singurel, umblând prin pădurile și văile sfinte, în a căror tăcere tainică i se arăta nimfa Egeria, care îl iubia pentru virtuțile sale. Dela aceasta învăța el înalta sa înțelepciune și prin ea i se descoperiră lucruri, cari pentru alți muritori rămân ascunse.

3. Domnia lui Numa.

Romanii n'au putut alege un bărbat mai bun, ca pe Numa. Acesta, învoindu-se a primi cinstea de rege, mai întâiu aduse jertfă zeilor și apoi plecă spre Roma. Senatul și poporul îl întâmpină cu bucurie. Femeile îl primiră cu urări de ferticire; sacrificii (jertfe) se aduseră în toate templele și bucuria era generală. Aducându-i-se însemnele demnității regești, se rugă de amânare, până va primi învoirea înalților zei. Spre scopul acesta chemă auguri, cari profetiau din sborul pasărilor și preoți, cu cari se duse pe Capitoliu, numit pe atunci colina Tarpeia. Aici, primul augur îi acoperi fața, îi zise să se întoarcă cătră miază-zi, se puse apoi îndă-

rătul lui, îl atinse capul cu mâna dreaptă și privi în jur de el, să vadă, nu cumva zeii își arată voința prin oare-cari semne. În timpul acesta, pe piața, unde se adunase tot poporul, domnia liniștea cea mai mare, pentru că toți erau în așteptare despre ce se vor întâmpla. Și, iată, se ivesc pasări prielnice, cari sburară dinspre dreapta. Acum Numa îmbracă mantaua de rege și se coborî din cetate jos la popor. Pretutindenea răsunară strigăte de bucurie, toți îl bineventară, ca pe bărbatul cel mai credincios și ca pe cel mai plăcut favorit, iubit al zeilor.

Întâta faptă a lui Numa fu, că trimise acasă pe cei 300 trabanți cu cari se înconjurase Romul. Regele pașnic voia să domnească cu încredere și fără cugete ascunse asupra poporului, care îl iubia și-i da cinstea cuvenită. N'a fost lucru ușor a deda pe romanii războinici și bățăuși la pace și dreptate. Totuși, i-a reușit a îndrepta și îmblânzi mult moravurile poporului, fiindcă cinstirea și venerarea zeilor o ținea mai pe sus de toate. Deaceea regula serviciul zeesc, conducea însuși sacrificiile și festivitățile și cu aceste împreună și jocurile sărbătorești,

pentru desfătarea poporului. El zidi altare și un templu nou, al lui Janus, care stetea deschis numai în timpuri de războiu, ca să se facă rugăcuni de pace într'ânsul. După aceea regulă ordinea sărbătorilor și hotări demnitățile preotești.

În Albalonga dăinuia de mult ordul fecloarelor vestaline. Acesta îl introduse acum și în Roma.

Oficiul preoteselor vestaline era a îngriji de focul sfânt, pe altarul templului lor. Precum în fiecare casă ardea neîntrerupt un foc pe vatra din tindă, astfel și pentru stat, trebuia să ardă un foc în templul Vestei. Stingerea focului acestuia era presemnul unei mari nenorociri pentru stat. Și fecloara din a cărei vină s'ar fi stins focul, era pedepsită aspru. Vestalinelor nu le era iertat a se căsători; dacă călcau jurământul castității erau îngropate de viu. La poarta Collina era un delușcan, în care se săpa o groapă adâncă; în aceasta se puneau un pat și o masă cu pâine, apă, lapte și puțin ulei, precum și o lampă aprinsă. Condamnata era dusă aici într'o lectică (pat purtat pe stradă) acoperită. Celce întâmpina tristul convoiu, sau

trecea în tăcere pe lângă el, sau îl urma cu inima sfâșiată. La gura groapei preotul zicea câteva rugăciuni, după aceea scoteau din lectică pe fecioara vestală, a cărei față era bine acoperită și o făceau să scoboare pe scară în jos. Scara se trăgea afară, iar nefericita rămânea încuiată înlăuntru. — De altă parte vestalele se bucurau de cinstea cea mai mare. Poporul le știa cântări marea lor lăpădare de sine. Pe stradă mergea înaintea lor un licior. Dacă din întâmplare întâmpinau ele pe vre-un om condamnat la moarte, acesta era **agrațiat**. University Library Cluj

Numa întemeie mai departe ordul preoțesc al fetialilor, a căror chemare era de a împlini ceremoniile când se declară războiul, sau să încheie pace. Dacă vre-un popor vătăma pe romani sau îl întărita la războiu, atunci fetialii, mai întâi, cereau satisfacție și, neprimindu-o, ieșiau la graniță și declarau războiu cu anumite ceremonii. Acestea aveau de scop a împiedeca deslănțuirea pasiunilor sălbatice.

Tot un asemenea scop aveau și terminalele, sărbători în cinstea lui Termin (țăr-mure, graniță), căruia îi erau închinete toate

pietrile de pe miezuină. La pietrile acestea trebuiau să se facă în fiecare an sacrificii fără sânge, parte că miezuina să se împropeteze conținut în memorie, parte ca vătămarea lor să se privească de o fărădelege împotriva zeilor. Și precum aceste pietri mărginașe nu despărțeau numai ținutul romanilor de al popoarelor vecine, ci și pământurile singuraticilor cetățeni, astfel cinstitura lor era chemată să împiedece nu numai războiul cu popoarele din apropiere, ci să susțină pace și unire chiar și între cetățenii romani. Probă învederată, cât de mult prețuiau și respectau romanii averea străină, cu deosebire posesiunea de pământ. Numa aduse chiar lege că acela, care vatămă miezuinile și intră în pământurile altuia, să poată fi ucis de oricine, fără pedeapsă.

Domnirea lui Numa se scursesese în fericire pașnică, fără supărări, fără războiu. Templul lui Janus rămase închis sub toată domnirea sa. Dacă sub Romul romanii au fost temuți și urgisiți, sub Numa erau respectați și onorați: numai atunci e omul demn de iubire și admirare, când la puterea crudă se însoțesc moravurile blânde.

III. Tul Hostiliu.

1. Horafii și Curiafii.

Curțile aleseră după moartea lui Numă pe Tul Hostiliu, un bărbat, care avea firea lui Romul și căruia îi plăceau mult războaiele. El întreprinse călătorii prinprejur și asmuță cetatea Albalonga la războiu împotriva Romei. Albanii și plecară în contra romanilor cu o armată bine regulată, sub conducerea beliducelui lor Mett-Fuffetiu. Amândouă popoarele steteau față în față, în linte de bătaie, când iată Mett pași la mijloc și invită pe Hostiltu la convorbire. „Nu e nebunie“, zise conducătorul din Albalonga, „ca două popoare înrudite să se scoale unul asupra altuia numai din ambiție? Oare nu vor cădea atunci amândouă pradă dușmanului lor? Înainte de a vărsa noi atâta sânge, să se decidă soarta printr'un duel*) între mai puțini“.

Propunerea a fost primită, fiind favorizată chiar și de soartă, pentrucă în armata romană serviau trei fiți ai lui Horafiu, dela

---

*) Dela duo-doi, lupta între doi.

care s'au numit Horații, în cea albană alți trei frați, numiți Curiații. Aceștia fură aleși de amândouă părțile ca să se lupte. Feștalti întăriră cu sacrificii puterea legăturii. Armatele se așezară în jurul duelanților și priviră cu neastâmpăr la ei.

Se dete semnalul și tinerii se aruncară cu armele scoase, unul asupra celuilalt. După o luptă lungă, înverșunată, căzu un roman, apoi iară unul. Cei trei albanii încă erau greu răniți, cu toate acestea erau trei contra unul. Un sgomot de bucurie răsună din lagărul alban, când, de cealaltă parte, jala romană umilită nu mai avea nici o speranță. Atunci al treilea din Horații, nelstovit încă de nici o rană, o rupse deodată la fugă și sili pe cei trei Curiați a-l urmări. Asta despărți puterea întreită, bine-prevăzând că cei trei dușmani nu-l vor urmări deopotrivă, ci că cei răniți mai tare vor rămânea mai îndărăt. După ce fugi puțin Horațiu, căută înapoi și băgă de seamă, că albanii s'au despărțit unul de altul. Numai unul era pe aproape, în urma sa; asupra acestuia se aruncă cu o furie strașnică, îl străpunse și se repezi spre al doilea. Alerul răsună de strigătele romanilor,

cari, iară, căpătară nădejde ; căzu și al doilea Curiat. Strigătul romanilor se îndoi văzând pe al treilea, care era cel mai greu rănit, că găfăie, abia răsuflând. Romanul ucise și pe acesta, fără de nici o greutate ; atunci toți tovarășii săi și căpitanii de bătălie alergară la el, îl îmbrățișează și-l salutară ca pe un învingător, albanii însă se supuseră domniei romane.

Invingătorul Horațiu se întoarce cu fală în Roma, în fruntea armatei romane, purtând în triumf armele celor trei Curiati. La poarta cetății îl întâmpină sora-sa. Aceasta era încredințată unuia din frații Curiati : ea văzând între semnele de învingere ale fratelui ei și haina mirelui ei, lucrată de mâna-i proprie, începu a se tângui tare, își despleti părul și strigă de multe ori numele iubitului ei. Aceasta scoase din sărite simțul sălbatec al fratelui ei. Astfel de tânguieli în mijlocul sunetelor de bucurie și învingere i se păreau o crimă, lui Horațiu, deci cu sabia-i încă sângerândă se aruncă asupra surorii sale și o străpunse. „Mori și tu, nevrednico“, zise dânsul, „că ți-ai uitat de frații tăi cel morți, de cel care trăiește și de pa-

trie. Așa să pățească fiecare romană, care va jeli pe un dușman!

Acest omor de soră a stricat bucuria generală. Pe lângă tot meritul ce-și câștigase Horațiu pentru patrie, fu tras înaintea judecății și condamnat la moarte. Hotărârea din urmă însă a fost lăsată în grija poporului. Acesta, mișcat de rugărilor fierbinți ale tatălui, să nu-l lipsească de cel din urmă fiu, nimici sentința de moarte. Totuși, au trebuit să se facă jertfe de curățire pentru ștergerea păcatului și Horațiu, cu fața acoperită, fu purtat de licitori pe sub o bârnă așezată pe doi stâlpi — simbol al spânzurătoarei.

2. Dărâmarea cetății Albalonga.

Albanii purtau jugul roman cu multă îndârjire. Fuffetiu, conducătorul lor, se gândea la mijloace prin cari să-și scape iar patria. Asmuțta pe fidenati, pe veienti, doi vecini ai Romei, ca să se ridice împotriva acestora, promițându-le, că în luptă va trece cu toți albanii săi pe partea lor.

Regele Tul plecă în contra dușmanului, chemă pe albanii să-i vină într'ajutor și, sub Fuffetiu, îi așează în aripa dreaptă a armatei

sale. Lupta se începu, Tul s'aruncă asupra veienților, Fuffetiu, dimpotrivă, în loc să atace pe fidenati, conduse încet pe albanii în dreapta, fără însă să cuteze a se uni pe față cu dușmanul, pentru că voia să vadă mai întâiu în care parte se pleacă învingerea. Un călăreț alergă la Tul și-i împărtăși mișcarea albanilor. Tul se sperie, se reculese însă iute și, cu o bucurie prefăcută, strigă așa de tare, încât auziră veienții: „Albanii încunjură pe fidenati la comanda mea“. Veienții, auzind acestea, se descurajară. Regele Tul promise a ridica temple în onoarea spatmei și a fricei, dacă-i va reuși a duce frica și spaima între inimici. Aceasta-i reuși: veienții prinseră a fugi; fidenatii, înșelați și nehotărâți, fură târâți de cei bătuți și romanii avură o învingere strălucită.

După luptă alergă Fuffetiu și felicită pe Tul. Acesta se prefăcu prietinos și-i mulțumi. A doua zi chemă amândouă armatele la o adunare. Albanii se îmbulziau curioși în jurul regelui Tul, romanii, la porunca acestuia, îl încunjurară cu armele. „Romanilor“, zise acum Tul, „ieri, în bătălie, ne-au ajutat zeii în mod vădit, pentru că — voi înși-vă nu

știți încă — noi n'am avut a ne lupta numai cu dușmanii, ei și cu trădarea amicilor noștri. Nu la comanda mea s'au despărțit albanii de noi; planul lor ascuns a fost să treacă la dușman. Eu însă nu învinovățesc armata, ea a urmat numai comandai capului ei, deaceea am de scop să dau un exemplu atât de înfricoșat, încât nimeni să nu cuteze pe viitor a se purta ca Fuffetiu! Intr'aceea pe Fuffetiu îl înecunjurară mai mulți armați, iar regele continuă: „M'am hotărît să strămut la Roma pe toți albanii și din amândouă cetățile să fac din nou una, după cum s'au și tomat ele dintr'una! Albanii, fiind nearmați, făcură, lui Fuffetiu însă îi zise Tul: „Precum tu ai șovăit cu două fețe între romani și albanii, astfel să se împartă și trupul tău în două“. Dete apoi semnul înfricoșător și Fuffetiu fu sfârțicat de viu de câțiva cai înhămați. Toți își întoarseră fața dela această priveliște neomenească.

Intr'aceea fu trimisă la Alba cavaleria, ca să strămute mulțimea la Roma. Apoi meraseră legiuni romane, ca să dărâme cetatea. Locuitorii ieșiră supărați; Tul le făcu loc pe muntele Celiu, care până atunci era necul-

tivat și pe care încă îl încinse acum între zidurile Romei. Orașul creștea din zi în zi.

Tul a purtat și alte războaie fericite, însă a fost leneș la serviciul zeilor și prin aceasta trase asupra-și mânia cerului; a izbucnit ciurma și se arătară și alte minuni. Tul, înspăimântat, își luă scăpare la tot felul de obiceiuri superstițioase, însă tocmai pe când se ocupa cu astfel de vrăji, căzu un fulger și îl prefăcu în cenușă, împreună cu toată casa sa.

IV. Aneu Martiu.

Aneu Martiu, nou-alesul rege, era nepotul lui Numa Pompiliu, dela care, după cum se părea, ereditase și firea sa credincioasă și pașnică. Serviciul zeese, decăzut foarte sub Tul Hostiliu, el îl restitui iară și se ocupă cu lucruri de ale păcii. Roma însă era prea tare încurcată în legături dușmănoase, încât blândețea regelui nu putea precumpeni. Sabinii, vetenții, latini și alți vecini de ai Romei, siliră pe rege să apuce armele și să se lupte pentru siguranța statului său. El se și luptă cu noroc și, după obiceiul de mai nainte, popoarele învinse trebuiau să se

așeze în Roma și să se facă romani. Au colonizat muntele Aventin, care încă se adause la Roma.

Ca poporațiunea, care creștea mereu, să se poată provedea mai bine cu mijloacele de traiu, se asigură Ancu de râul Tibru și de navigația pe acesta. El luă dela veienți portul Ostia, dela gurile Tibrului, îl împreună cu izvoarele sărate din apropiere, afară de aceea întări muntele Janicul, ce se află dincolo de Tibru, care acum formă un zid apărător pentru cetate și râu, în contra etruștilor. Pentru o îndemânare mai mare, muntele se împreună cu cetatea printr'o punte de lemn (pons sublicius), la care romanii priveau cu respect până în timpurile târzii. Astfel, într'o domnie de 24 ani, un regele această glorie a rășboiului cu binefacerile păcii, întru mărire Roma.

V. Tarquiniu Prișeu.

1. Cum ajunse Tarquiniu rege.

Pe timpul domniei lui Ancu se așeză în Roma un străin avut, cu numele Lucuno. Tatăl acestuia, un neguțător grec, fu alungat

din Corint pentru niște tulburări cetățenești; ca urmare se așează în Italia, la etrusci, în cetatea Tarquiniu, și acolo se căsătoriește cu o etruscă. După moartea tatălui său se hotărăște Lucumo să vină la Roma, în speranța că aici îi va merge mai bine. Speranța nici nu l-a înșelat. Regele și poporul primiră cu bucurie pe străinul avut și generos; aci își schimbă dânsul numele în Luciu Tarquiniu.

Pentru înțelepciunea și cultura sa cea mare, regele îl întrebă de mai multe ori de sfat; el însă se dovedi și ca erou în războaie și în scurt timp fu stimat de întreg poporul roman. Aneu Martiu, puțin înainte de moarte, îi încredință tutoratul peste cei doi fii minoreni ai săi. Tarquiniu fu însă tutor necinstit. Sosind ziua alegerii de rege, Tarquiniu trimise pe fiii regelui la vânat și înduplecă poporul, să-l aleagă pe el de rege.

Dealtmîntrelea romanii nici nu avură prilej de a se căi de alegerea făcută, pentru că Tarquiniu era tot așa de bine deprins în pace ca și în războiu.

2. Ce făcu Tarquiniu pentru Roma.

Tarquiniu purcese mai întâiu împotriva sabinilor și a latinilor, cu cari se luptă atât

de norocos, încât asigură Roma pe timp mai îndelungat în contra atacurilor dușmane. Timpul de pace îl știu întrebuința bine bărbatul cel neobosit și activ. În locul ridicăturii de pământ construit în jurul întregii cetăți un zid tare. Fiindcă din cauza multelor coline când ploua se grămădia necurătenia și noroi mult în părțile mai joase ale cetății, se simți lipsa mare de canaluri, pentru curățire. Din însăretnarea lui Tarquiniu se construiri cloace, impunătoare, prin cari se scurgea toată necurătenia de pe străzi și din case și se conducea în Tibru. Canalele acestea să nu ni le închipuim înguste și joase, ci ca niște boltituri mari, largi, de construcție așa de tare, încât după sute de ani erau în stare să poarte turnurile cele mai grele.

Pentru jocuri publice și gimnastică se întocmi o piață mare, numită Circus maximus. Jur-împrejur se aflau șiruri de bănci din ce în ce mai ridicate, împărțite după curii. În circ puteau să intre 150.000, după unii 250.000 persoane. În fine Tarquiniu mai puse temelia la renumitul Capitol, adică la marea templu al lui Iov, pe muntele Capitol.

3. Moartea lui Tarquiniu.

Fiii lui Aneu Martiu nu puteau uita, că Tarquiniu i-a lipsit prin înșelăciune de tronul tatălui lor. Regele îi și depărtă cu voia dela toate afacerile de domnire și umbla cu cugetul a face, ca să i se aleagă de urmaș ginerele Serviu Tului. Din cauza aceasta cei doi frați îi jurară moartea. Ei câștigară doi păstori și îi instruiră să intre armați cu săcurile în curtea regelui, aici să se certe și să facă sgomot mare. Pe atunci era dătina, că regele în persoană să judece. Astfel bătrânul Tarquiniu ieși din casă, ca să împace cearta. Pe când însă asculta poveștile născocite ale unuia, celalalt se furișă pe dindărăt și cu o lovitură de săcure, doborî pe rege la pământ. Păstorii o tuliră mai apoi la fugă.

VI. Serviu Tului.

1.

Serviu se născuse în Roma, unde venise mamă-sa în prinsoare și sclavă în casa lui Tarquiniu. Se spune, că odinioară, pe când Serviu era încă copil, i s'a aprins părul ca-

pului, arzând cu flacără luminoasă, fără să-i fi ars părul. Tanaquilla, soția lui Tarquiniu, care se pricepea în misterele etrusce, tălmăci minunea asta ca de semn al zeilor, că băiatul are să ajungă cu timpul om mare. La sfatul ei, Serviu fu crescut ca un fiu de rege și introdus în toate dregătorile mai înalte. El se și distinse în curând prin deșteptăciunea și curajul său; Tanaquilla și Tarquiniu îi detere fiica proprie de soție, ba îl făcură părtașiu și la domnie.

Poporul onoră mult pe parvenitul demn și norocos, ceea ce făcu pe Tanaquilla să nădăjduiască cumcă odată va vedea pe iubitul ei ginere rege în Roma. După uciderea lui Tarquiniu, pe când lictorii urmăreau pe ucigași și poporul se adună curios și înspăimântat, Tanaquilla închise castelul regeșc și chiemă pe Serviu numai decât, îi arată cadavrul soțului ei și îl jurară, să-și răzbune moartea soțului. Totodată aprinse în el setea de domnie prin cuvintele: „Nu ucigașii să domnească, ci a ta va fi împărăția, dacă ești bărbat!” După aceea, de sus, dintr'o fereastră a castelului, strigă către poporul adunat, că regele e numai rănit și

trăiește încă, el și-a pus de locșitor pe Serviu de ale cărui comande să asculte fiecare.

Serviu se arată acum poporului în mantaua de rege, începu a hotărî în toate ceretele, câte odată se prefăcea ca și cum ar trebui mai întâiu să se înțeleagă cu regele bolnav și astfel izbuti a deda poporul cu domnia sa. În urmă se făcu cunoscut, că regele a murit; s'au adunat curiile și a fost întărit Serviu de rege. Fii lui Ancu, auzind știrea mincinoasă că regele trăiește, încă o luară la fugă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Serviu a fost binefăcătorul poporului său și adevăratul organizator al statului roman. El împărți tot poporul, după avere, în șase clase; iar clasele, după cens, în centurii.

Cetățenii din clasa întâi erau cei mai de frunte și mai avuți; ei trebuiau să aibă 100.000 ași romani (sau atâția punți de aramă). Cetățenii aceștia se numiau classicii, de aici la noi „classic“ însemnează excelent, ceva foarte ales. Cetățenii din a doua clasă aveau 85.000 ași, din a treia 50.000, din a patra 25.000 și cei din a cincea 11.000 ași. De clasa

a șasea se țineau săracii, cari sau aveau mai puțin sau nu aveau nimic.*)

În măsura censului acestuia luau parte și la domnire, precum și la oaste. Clasa întâia consta din 80 centurii pedestrime și 18 centurii cavalerime, astfel vota în adunările publice cu 98 centurii; pe când a doua clasă consta numai din 22 centurii, a treia din 20, a patra din 22, a cincea din 30, iar a șasea numai din una singură.

Când venia la votare, classicii aveau 98, toate celelalte numai 95 de voturi, prin urmare, patricianii aveau totdeauna majoritatea.

Pe atunci fiecare ostaș trebuia să se îngrijască singur de arme, de îmbrăcăminte, precum și de cele de lipsă pentru tratu. Pentru aceea greu-armații puteau fi numai din clasa primă. Cei greu-armați aveau zece, panteră, sulță, spadă, coif și disc rotund; călăreții pe lângă acestea mai aveau, firește, și câte un cal, împreună cu armatura de lipsă pentru această.

Clasa a doua avea aceleași arme, afară de panteră și cu deosebirea, că șeful nu

---

*) Aceștia se numiau capite censi, adică numărați după capete.

era rotund. De dânsa se țineau două centurii de fauri de arme (armurieri) și alți maeștri.

Clasa a treia nu avea nici panțeră, nici zea; a patra avea sulică, spadă și disc; de aceasta se țineau două centurii de gorniști și bucinători.

Clasa a cincea o formau trupele ușoare cu sulică și praștia; clasa a șasea era scutită cu totul de serviciul militar, cei mai săraci din aceasta și încă și de dări.

Fiindcă averea cetățenilor scădea sau creștea în decursul timpului, a întocmit regele, ca tot la cinci ani (lustru) să se facă o nouă conscriere (cens). La întâia revizuire se aflară 83.700 cetățeni harnici de a purta arme. Aceștia se împărțiră după locuințe în 30 de triburi, dintre cari 26 erau la țară și numai 4 în cetate, pentru că cetățenii mai avuți preferau agricultura și le plăcea mai mult viața la țară.

Sub Serviu se mai colonizară cu popoare învinse din jur, doi munți: Diminalul și Esquilinul. Astfel cetatea Roma se află acum pe șapte coline.

3.

În semn de mulțumită către zei, pentru că a îndeplinit cu noroc atâtea fapte, lucruri frumoase, Serviu ridică două temple în cinstea Fortunei, adică a Norocului. Cu toate acestea l-a părăsit fortuna. Chiar membri familiei sale îi prilejtră o moarte rușinoasă. Tarquiniu lăasă după sine doi fiu, pe Luctu și Arunte. Regele, ca să împace prietinește pe aceștia, pentru că le răpise mai înainte domnia, îi căsători cu cele două fiice ale sale. Cea mai tânără, Tullia, era sălbatică și poftitoare de domnie, pe aceasta o mărită după blândul Arunte; cea mai mare, care încă se chema Tullia, era mai domoală și mai blândă, pe aceasta o mărită după sălbaticul și ambițiosul Luciu, ca să-i mai îmblânzească firea. Dar Serviu s'a înșelat; Luciu nu putea suferi pe soția sa, care era prea blândă și prea delicată; tot asemenea și Tullia, cea mai tânără, ar fi trăit mai bucuros cu Luctu, cel înfocat și îndrăzneț. Ea se înțelese cu acesta și-și omori bărbatul, iar Luciu își ucise femeia și se căsători cu Tullia. Amândoi vrotră acum împreună planul să delătore pe Serviu de pe tron și să domnească ei înșiși.

Cu vorbe frumoase și cu daruri mari câștigă pentru sine o parte din senatori, de altă parte asmuțiră în contra regelui pe toți, cari erau nemulțumiți cu dânsul.

Într'o zi, Luciu, îndemnat de răutăcioasa-i soție, se arătă în for îmbrăcat în mantaua de rege, merse în Senat și se pune pe tronul regesc. Bătrânul rege, înștiințat fiind de aceasta, alergă în Senat și voi să alunge pe Luciu de pe tron, dar tânărul a fost mai tare decât bătrânul. Luciu apucă pe Serviu, îl aruncă pe trepte în jos, ba, văzându-l că se ridică iarăș sângerând și că vrea să fugă, trimise după dânsul câțiva oameni plătiți, cari îl și omorâră. Fiica blestemată alergă în triumf într'o trăsură, să salute pe soțul ei, ca rege. Ea văzu trupul căruntului ei tată zăcând pe stradă și trecu râzând peste dânsul; roțile se roșiră de sângele tatălui ei. Strada unde s'a întâmplat ticăloșia aceasta de aici încolo se numi: Strada blestemată.

VII. Tarquiniu Superbul.

1. Un rege îngâmfat.

Tarquiniu, care ajunsese pe tron pe o cale atât de ticăloasă, nu putu să-și atragă de loc

iubirea și încrederea poporul. El fu pricina că romanii, văzând tronul în două rânduri pătându-se cu sânge, urgisiau din inimă demnitatea regească. Tarquiniu încă nu avea acum încredere în nime, deaceea își luă în jurul său o gardă compusă din străinii, pe care o plătia cu bani scumpi. El era beliduce curajos și cuceri mai multe cetăți, din a căror prăzi sfârși zidirea Capitolului, a castelului Romei, cu un templu închinat lui Ioe, Junonei și Minervei. În chilia lui Ioe se păstrau cărțile sibiline, așa numite dela Sibyle, niște femei prorocitoare. — carti cuprindeau parte profetie, parte sfaturi pentru întâmplări mai însemnate. După acestea se îndreptau romanii, de câteori veniau într'o strâmtoare sau când aveau să aducă niște hotărâri mai însemnate. Îngâmfatul rege însă lucra numai după placul său, de drepturile supușilor nu voia să știe nimic: apăsa deopotrivă pe patriciani, ca și pe plebei, cine i se opunea era pedepsit cu moartea, astfel că nu mai cuteza să i se opună nici Senatul, nici poporul. Oamenii îl numiră Superbul, adevăratul fălosul, îngâmfatul. El nu cruța nici chiar pe rudenile sale proprii. Numai unteul Luctu

Juniu, numit mai târziu Brutu, putu să scape de mânia lui, prefăcându-se năuc. Deaceea Tarquiniu în bătaia de joc îl numia brut sau hăbăuc și n'avea nici un prepus pe el. Numele Brutu însă ajunse în curând nume de onoare.

2. Un amic al patriei.

Tarquiniu încunjurase tocmai Ardea, o cetate din țara rutulilor, câteva mile dela Roma. Aici, în armată, începură mai mulți romani a lăuda virtutea nevestelor lor. Collatin propuse se să facă o probă și mai întâiu să meargă cineva acasă la el spre a se convinge. Astfel se luară mai mulți inși, între cari era și Sextu, fiul regelui, și ajungând la Collatia aflară pe Lucretia, soția lui Collatin, lucrând în mijlocul casei între servitoare. Lucretia era de-o frumusețe rară. Sextu o îndrăgi și după câteva zile se furișă din tabără, singur, iarăși la Lucretia și o necinsti. Aceasta trimise numai decât după bărbatul ei și după alți câțiva prieteni în care se încredea, le descoperii rușinea întâmplată și în durerea ei nemărginită luă un pumnal și se străpunse înaintea ochilor lor.

Atunci, spre uimirea tuturor, păși înainte Brutu, cel batjocurit. Pe când părintele și mama bietei Lucreția se tânguiau, el smânci din rană pumnalul plin de sânge, porunci ca să se scoată cadavrul în piață, unde fiu o cuvântare pătrunzătoare și jură răsbunare amară, atât blestematului, cât și familiei regești întregi.

După aceea se încutară numai decât toate porțile. Neobositul Brutu alergă în tabără și povesti și acolo despre întâmplarea rușinoasă cu fiul regelui. Prin acesta se afâță și armata împotriva regelui și se întoarse la Roma.

Tarquiniu fu proscris împreună cu familia, nefiindu-i iertat a se mai întoarce la Roma. Dintâlu ceru iertare, după aceea amenință, dar nu l-a ajutat nimic. Plin de mânie fugi în Etruria, ca să răscoale pe dușmanii Romei, și cu ajutorul lor să ajungă cu puterea pe tron, romanii însă șterseră pentru vecie demnitatea de rege și alungarea urgisitului Tarquiniu o serbară în tot anul printr'o sărbătoare poporală. Două sute patruzeci și cinci de ani domniră în Roma cei șapte regi.

3. Consulii.

Roma era acum Republică. Din sinul patricianilor se alegeau în fiecare an câte doi bărbați cu demnitate regală, cari în fruntea Senatului guvernau poporul și conduceau adunările publice, iar în timp de bătaie aveau comanda supremă. Aceștia se numiau consuli. Ca nici unul dintre ei să nu-și poată întrebuița rău puterea dată, s'a statorit, ca domnia lor să nu țină mai mult de un an. Tocmai aceasta însă a fost cauza că romanii au purtat atâtea războaie. Fiecare consul se nuzia ca anul domniei lui să-l facă însemnat printr'un războiu strălucit, ca prin aceasta să-și dobândească înaintea urmașilor un nume nemuritor. Romanii, în semn de mulțumire, aleseră de primi consuli pe cei doi bărbați, cărora aveau să le fie recunoscători pentrucă le-au dat libertate, adecă pe Brutu și pe Collatin.

4. Un părinte aspru.

Pe cât de aspru a fost Brutu față de familia regească, pe atât de strict era și față de copiii săi proprii. Junimea romană

fu sedusă prin fiii lui Tarquiniu să facă o încercare și să deschidă alungatului rege porțile Romei. Planul acesta se descoperi și între complotiști se aflară și doi fii ai lui Brutu, precum și doi nepoți de-ai lui Collatin. Consulii au chemat poporul în For și pe acuzafi i-a adus înaintea lor. Mai întâiu veni ră fiii lui Brutu. Tatăl rosti judecata de moarte asupra lor și făcu semn licitorilor. El nu putea suferi ca cineva să fie contra binelui țării și a poporului, fie acel cineva chiar fiul său. Licitorii își desfăcură fasciile și după ce sbicuiră pe condamnați, în urmă le tăiară capetele cu săcurea. Brutu stetea și se uita cu ochii nemișcați la ei. După ei urmară nepoții lui Collatin. Acesta vrând a-și mântui nepoții dela moarte, propuse exilarea lor din Roma. Brutu însă ceru moartea lor. Astfel fură decapitați și aceștia și în urma lor toți ceilalți conjurați. Collatin, părându-se a fi prea slab pentru apărarea Republicei, fu nevoit să abzică și să se depărteze din Roma.

Roma Republică.

Iubire înaltă de patrie.

1. Horațiu Coele.

Spre miez-noapte dela Roma era mănoasa fără a etruscilor. Aici domnia un rege puternic, Porsena. Pe acesta îl înduplecă Tarquiniu să se răscoale împotriva romanilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Porsena înaintă învingător cu o armată mare și reuși să încunjure cetatea de toate părțile. Numai râul Tibru îl mai despărțea de Roma; cu hoardele-i bătăioase se vârf până la puntea, care legă cei doi țărmuri ai râului. O ceată mică de romani, care păzia puntea, o turla la fugă. Un singur bărbat, Horațiu Coele,*) rămase la capătul punții. Alți doi, încurajați prin pilda viteazului, încă îi dară mână de ajutor. Toți trei împreună în-

---

*) Adecă cu un ochiu, pentru că unul și-l pierduse într'o bătălie.

chiseră poarta dela capătul podului și opriră pe dușmani cu scuturile și spăzile lor. Într'aceea romanii începură a strica podul de către cetate și, ajungând la scândura din urmă, strigară celor de lângă poartă să se mântule cum vor putea. Doi din ei se retraseră, dar Horațiu rămase singur și se luptă până atunci, până căzu și cea din urmă grindă, atunci, armat cum era, se aruncă în râu, înnotă bărbătește către ai săi, cari îl primiră cu strigăte de bucurie. Săgețile dușmane aruncate în urmă-i nu îl răniră de loc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Muciu Scevola.

Deși regele dușman nu putu să intre în cetate, tăie totuși orice comunicare cu cei din afară, ca în modul acesta să fie silită cetatea Romei a se preda, din lipsă de proviziune. Atunci un tânăr nobil, anume Muciu, se hotărî a băga spaimă în dușman printr'o faptă îndrăznească. Intră în tabăra dușmană, având pumnal sub mantă, pătrunse fără greutate până lângă cortul regesc, unde tocmai se împărția ostașilor solda; aici, necunoscând pe rege, se repezi asupra acelui

cătră care se îndreptau cei mai mulți, și străpunse pe scriitorul regelui. Muciu fu prins numai decât, fu desarmat și dus înaintea regelui. Tânărul erou mărturisii regelui fără pic de frică următoarele: „mă numesc Muciu, sunt cetățean roman și am vrut să ucid pe dușmanul patriei mele; după ce însă m'am înșelat, îți spun verde, că nu sunt numai eu, care umblu să-ți sting viața, ci 300 inși ne-am conjurat împotriva ta. Dacă ai scăpat de mine, de ceilalți 299 a buna samă nu vei scăpa“!

Regele se spărie și îl amenință, că îl va arde de viu dacă nu-i va descoperi toată conjurația. Junele roman însă nu zise nici un cuvânt, ci își sufulecă mâna dreaptă, se duse la un foc, ce ardea în apropiere, ținu mâna în flacăra și o lăsă să ardă, fără a arăta cel mai mic semn de durere. Mirarea și spaima cuprinseră pe cei din jur, și regele strigă: „Du-te, du-te nepedepsit. Tu ai lucrat mai dușmănește împotriva ta decât împotriva mea. M'ași bucura, dacă s'ar lupta și pentru mine astfel de viteji“!

Regele se temu de astfel de bărbați și singur îmbie romanilor pacea. Roma trebui

să dea 20 de romani ca ostateci (zălog) și să întoarcă etruscilor câteva ținuturi, eucerite mai înainte.

Horafiu Cocle și Muciu erau în foarte mare vază la popor, ei fură dăruți cu multe averi; Muciu, lipsindu-i acum mâna dreaptă, capătă numele de cinste: „Scevola“, adică stângaciul, nume care trecu și la urmașii săi.

3. Clelia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Între ostatecii romani duși la etrusci se afla și o fecioară nobilă numită Clelia. Aceasta îndată în noaptea primă înșelă pe păzitori, fugi cu celelalte fete și sări în Tibru, înotă de cealaltă parte a râului și ajunse în pace la Roma, împreună cu soațele ei. Romanii însă trimiseră numai decât pe fetele refugiate iarăși îndărăt la Porsena. Acesta laudă și admiră pe Clelia și-i dăruie libertatea, dându-i voie totodată să-și mai aleagă câțiva din ostateci, pe cine va vrea dânsa. Clelia își alege pe cele mai tinere fete și se întoarce voioasă la Roma.

Luptele între patriciani și plebei.

1. Un selav datorăș.

Patricianii, nepurtând acum frica unui nou războiu, ajunseră tot mai îngâmfași față de plebei. Cu deosebire avuții se purtau foarte aspru și tiran cu săracii, cari le datorau ceva bani. Legile nu apărau pe săraci împotriva astor fel de asupriri, fiindcă legile le făcuseră patricianii, și încă foarte aspre. Când un datorăș nu putea plăti, patricianul avea drept să-l facă selav, să-l vândă la alții, ba chiar să-l și omoare. Din cauza aceasta plebeii urau pe patriciani din toată inima și așteptau numai prilejul să se scape de ei. În Roma totul era în fierbere și desunire și la încercăturile dinlăuntru se adause primejdia cea mare din afară.

Volseii atăcară Roma. Consulii chemară pe plebei la arme. Acum, în fața primejdiei, vorbeau frumos cu plebeii. Atunci se întâmplă că un ostaș veteran scăpă cu fuga din arestul de datorăș, și sdrenșos cum era, cu părul în neorânduială, cu mai multe semne sângerânde în urma unor bătăi grele, alergă în

For și ceru ajutor. Aici spuse cum s'a luptat în douăzecișopt de bătălii, cum pe când era în bătălie, i-au prădat casa și curtea și i-au dat foc; cum războiul și foamea îl siliră să-și vândă toate, cum în urma acestora trebui să iee bani împrumut și cum prin cămătăriile neomenești, datoria i se urcă peste măsură. Poporul se adună din toate părțile în jurul lui și recunoscă în el într'adevăr pe un vechiu și brav căpitan. Plebeii începură a cârți și nu voiră a merge împotriva volșeilor. Consulul Serviliu însă îi liniști, promițându-le că de aici înainte ori-cine, care a ajuns selav în urma datoriilor, poate merge în bătălie fără ca în timpul acesta să i se atingă cineva de familie și de avere.

Poporul răbduriu se mulțumî cu atîta, ieși la bătăie și învinse, dar întorcându-se acasă, aici îl aștepta iară vechile năcazuri. Un patrician mândru, Apptu Claudiu, se opuse la toate măsurile ușurătoare și pe toți datorași săi îi trimise la temniță.

2. Dictatorul Valeriu.

În anul următor se născu o nouă răzcoală. Poporul sărac ceru să i se ierte da-

torțiile. Atunci Appiu Claudiu strigă: „mișeilor le merge prea bine, trebuie să le înfrângem neobrăzarea!”. Pericolul ce amenința cetatea era mare, pentrucă sabinii și volscii cu aliații lor, plecară deja împotriva Romei. În strâmtorarea aceasta Senatul alege un dictator.

Așa ceva se întâmplă numai în pericol foarte mare, pentrucă un dictator avea putere nețărnută asupra morții și vieții cetățenilor; el nu era supus la nici o lege, din contră, de el trebuia să asculte fiecare. Dictator fu ales Valeriu, un patrician, amic bun al poporului, carele promise plebeilor, că li se vor ușura greutățile. Valeriu plecă cu zece legiuni și în trei atacuri bătău pe sabini, pe equii și pe volsci, apoi se reîntoarse acasă în triumf. Incețând pericolul din afară, avuții nu voiră a-și ține cuvântul și întemnițară pe datorași de nou. Valeriu aprins de mânia pentru nedreapta purtare a patricianilor, își depuse slujba, iar poporul, părăsind cetatea, cu mic cu mare, se retrase pe Muntele Sfânt, unde se așeză într'o tabără, încunjurându-se cu șanț.

3. Meneniu Agrippa.

Mare spaimă cuprinse acum pe patri-
ciani. Trimiseră din sânul Senatului zece
deputați, ca să se înțeleagă cu poporul și
să-l înduplece să vină iarăși în cetate. Intre
deputați era și Meneniu Agrippa, un îndrăgît
al poporului; acesta era capul deputațiunii.
„Ascultați“, zise el, „ascultați ce vă voi
spune eu. Odinioară se conjuraseră toate
membrele trupului împotriva stomahului; ele
nu puteau suferi ca stomahul să guste tot-
deauna cu atâta ușurință, ceea ce ele câști-
gaseră cu multă trudă. Astfel îi denegară
serviciul și se puseră la odihnă. Mâinile nu
duceau la gură mâncarea, iar gura nu voia
să se miște, ca să dumice mâncarea cu
dinții. În modul acesta stomahul nu căpăta
nutremânt și în curând se strânse laolaltă,
dar și trupul ajunsese lănced și bolnăvicios,
brațele își pierdură puterea de lucru, iar
gura pofta de vorbit. Atunci băgară de samă
membrele, că, totuși, dela stomah vine pu-
terea și vioiciunea în tot trupul, se lăpădară
deci de propusul lor nebun și se împăcară
cu stomahul“.

Plebeii înțeleseseră asemănarea și primiră condițiunile de pace, propuse de Agrippa, că adecă toți câți ajunseră sclavi pentru datorie să fie eliberați, iar celor săraci să li se ierte datorile și de aici înainte, poporul să-și capete un drept însemnat, el să aibă dreptul a-și alege în fiecare an doi funcționari din sânul său, numiți tribuni, aceștia să fie inviolabili, adecă nime să nu se poată atinge de persoana lor. Oficiul sfânt al tribunilor era să vegheze, ca să nu se facă nedreptate poporului. Spre a împiedeca orice nedreptate aveau puterea ca, de câte ori se aducea în Senat vreo hotărâre, ce li se părea stricăcioasă pentru popor, să strige: *veto!* adecă opresc, și atunci hotărârea Senatului nu avea valoare. Sub condițiunile acestea, plebeii se întoarseră iară în Roma.

4. Marciu Coriolan.

Patricianii au făcut concesiunile acestea numai de nevoie. Dintre ei mai tare se năcăja din pricina drepturilor celor nouă ale plebeilor un patrician tânăr, cu numele Marciu Coriolan. Acesta era un bărbat mândru și

curajos; în lupta din urmă cu volscii cucerise el cetatea Corioli, de unde își și căpătă conumele de Coriolan.

Născându-se foamete în anii următori, Coriolan sfătui pe senatori să vândă bucatele scump, ca în felul acesta plebeii iară să se bage în datorii și să ajungă din nou servitori la patriciani; pentrucă, după părerea lui, numai patricianii aveau dreptul să domnească. Asta așa a fost dela început și așa trebuia să rămână.

Auzind tribunii despre aceasta, convocară o adunare de popor și trimiseră în surghiun (exilară) pe Coriolan din Roma. El jură să-și răzbune asupra plebeilor și să-i pedepsească pentru îndrăzneala lor. Trecu după aceea la volsci, dușmanii Romei, cărora le promise a-i conduce să învingă pe romani. Ei l-au și făcut conducător, și intrară în ținutul Romei, prefăcând în cenușe toate câmpurile plebeilor și se așezară cu taberile aproape de Roma. Aici poporul nu era pregătit de războiu. Intre patriciani și plebei domnia mare desbinare, încât nu se putea înjgheba nici o armată.

Atunci Senatul trimise soli la Coriolan să-l roage pentru pace și să-i promită sărbătorește, că iară îl vor primi de cetățean roman, acesta însă, înfuriat cum era, îi respinse fălos și disprețuitor.

Romanii trimiseră o a doua solie constătătoare din preoți și auguri, îmbrăcați în haine sărbătorești, cari purtau înaintea lor vasele sfinte; dar și aceasta se întoarse fără rezultat.

Atunci o matroană venerabilă, Valeria, întruni pe toate romanele nobile, se duse cu ele la Veturia, mama obidită a lui Marciu, și la Volumnia, întristata lui soție, și toate împreună purceseră în tabăra dușmană.

Indată ce ajunseră în tabără se împărțăși lui Coriolan, că a venit la el o deputațiune de femei.

Însă el, care nu se putu îndupleca nici prin maiestatea publică a solilor, nici prin rugămințile preoților, cu atât mai vârtos nu voia să știe nimic de lacrimile femeilor. Atunci unul din amicii săi, recunoscând pe Veturia, îi zise: „dacă nu mă înșală ochii, mama, pruncii și soția ta sunt aici“. Co-

riolan sări de pe scaun, ieși afară și uru să-și îmbrățișeze mama, aceasta însă îl strigă: „Înainte de ce ți-aș primi îmbrățișarea, spune-mi, venit-am la dușman ori la fiu, sunt mamă ori prizonieră în tabăra ta? Deaceea am trăit eu atât de îndelungat, ca la adâncile mele bătrânețe să te văd exilat și apoi dușman? Ai putut tu prăda pământul acesta, care te născu și ți-a dat hrană? Nu ți-a trecut mânia când ai intrat în hotarele Romei, deși ai venit cu inima ațâțată și amenințătoare? Văzând Roma nu ți-ai adus aminte, că între zidurile acestea e casa și penatii*) mei, mama, femeia și pruncii? Dacă nu te-aș fi născut, Roma n'ar fi astăzi împresurată de dușmani; dacă n'ași avea fiu, ași muri liberă, în patrie liberă! O rușine atât de mare nu o pot suferi, nici voiu trăi mult după nefericirea în care mă aflu; despre aceasta vei răspunde și dacă nu vei înceta a-ți urmări planul, să știi, că ori mă așteaptă o moarte prea timpurie, ori o sclăvie îndelungată“. După aceea îl îmbrățișară femeia și copiii și plânsul ridicat de întreagă ceata

---

*) Zeii de casă; la romani fiecare casă își avea zeii sau penatii proprii.

femeilor, tânguirea sorții și a patriei lor, frânseră în urmă inima bărbatului împletit. Coriolan căzu în brațele mamei și zise: „Mamă, mamă, Roma ai mântuit-o, dar pe fiul tău l-ai pierdut!”

Marcu porunci volseilor să se retragă. Aceștia, din răzbunare, că nu le-a reușit expedițiunea, îl uciseră.

În cinstea femeilor se ridică în Roma un templu, închinat norocului femeiesc.

5. Decemvirii și Appiu Claudiu, capul lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abia răsuflară romanii mai liber și iarăș începură certele cele vechi. Acum însă cu atât mai înverșunate, cu cât poporul își simțise puterea. Acesta voia să afle, după cari legi îi judeca patricianii, fiindcă până acum le tănuiseră înaintea lor. Atunci păși la mijloc tribunul Terentillu Arsa, propunând: să se compună legi scrise, cari să asigure drepturi egale tuturor cetățenilor. Însă patricianii se opuseră și acestei cereri îndreptățite. Iară se născură deci certe între cetățeni. Clipa aceasta favorabilă o folosiră de

nou popoarele străine, cu deosebire sabinii, spre a se ridica asupra romanilor. Dușmanul pătrunse chiar și în cetate și cuprinse Capitoliul. În primejdia aceasta numai dela un singur bărbat se putea aștepta mântuirea. El și fu ales dictator. Acesta era Quintu Cincinnat. Sosind solit spre a-l încunoștința că este ales la demnitatea cea mai înaltă în stat, îl aflară pe câmp, la coarnele plugului. Soția îi aduse iute toga, pentru ca bărbatul ei să poată primi cu demnitate poruncile Senatului. Cincinnat alergă la Roma în For. Prăvălile toate au fost încutate, procesele se curmară, înarmarea începu și fiecare oștean porni cu curaj împotriva dușmanului. Sabinii se retraseră deja; equii fură bătuiți de tot. Cincinnat, spre rușinea acestora, întru-chipă un jug din lănci și îi trecu pe sub dânsul. Apoi intră în triumf în Roma, își depuse domnia și se întoarse iarăși la economia câmpului.

2.

Sabinii și equii se răsculară a doua oară; dar poporul acum nu voi să apuce armele, deoarece propunerea cu legile scrise n'a

fost băgată în seamă de patriciani. În fine totuș s'au decis aceștia să trimită trei senatori în Grecia, cu deosebire în Atena, care pe atunci înfloria sub Pericle, ca să adune legile cele mai bune. După aceea se alese o comisiune de zece bărbați: decemviri, cari se însărcinară a compune din legi străine și din țară, legi nouă pentru statul roman. În timpul acesta decemvirii se investiră cu cea mai mare putere în stat. Înaintea lor mergeau lictorii, ca și înaintea regilor. La finea anului întâi erau gata deja zece table de legi, dar acestea nu ajungeau; deaceea oficiul decemvirilor se prelungi și pentru anul următor. Appiu Claudiu, unul dintre decemviri, se prefăcu, că el nu votește să fie ales și pe al doilea an și prin aceasta înșelă poporul, de îl alese iară; acum însă intrară în decemvirat și cinci plebei. Mai adăugându-se două table de legi la cele zece se publicară toate sub numele de: Douăsprezece table de legi. Puterea făcătorilor de legi putea să înceteze acum.

3.

Decemvirii însă nu aveau poftă să-și depună numai decât oficiul, în urma căruia

ajunseră ei cei dintâi și cei mai puternici domni în Roma. Fără a mai cere învoirea poporului și a Senatului, își ținură deregătoria și pe anul al treilea. Ba se părea, că Appiu Claudiu, capul lor, umbla să se facă singur domnitor. O îngâmfare atât de mare revoltă atât pe patriciani, cât și pe plebei. Mânia înăbușită izbucni în sfârșit, în urma unei fapte îngrozitoare a lui Appiu. Tiranul acesta voia să răpească cu puterea pe Virginia, frumoasa și cinstita fiică a unui cetățean roman, cu numele Virginiu. El susținea cu nerușinare, că Virginia e fiica unei slave din casa sa, prin urmare este proprietatea sa; trimise deci servitori, cari o prinseră în mijlocul străzii și o târâră înaintea judecății, de unde Appiu avea să o capete, ca și când ar fi având drept asupra ei.

Auzind despre aceasta Virginiu, tatăl ei, veni dela oaste, dar văzând că nu-l poate apăra nimeni împotriva lui Appiu, se rugă să-l lase să spună ceva fiicei sale. Pășind cu ea la o parte o străpunse cu un cuțit. După aceea, cu pumnalul sângerând, ca odinioară Brutu, alergă prin mulțimea poporului

și chiemă pe zei și pe oameni la răzbunare. Se răsculă tot poporul. Appiu fu prins și aruncat în temniță, unde se ucise el singur; soții lui fugiră din Roma. În modul acesta se termină domnia decemvirilor. Consulii și tribunii intrară iară în drepturile lor. Roma fu pentru a doua oară eliberată, prin sângele unei romane nobile, chinute.

6. Camil și Manliu.

Îndată ce romanii se întăriră iară, voiră să sfârșească războiul, ce-l purtau de sute de ani cu cetatea Veii. Veii era cetatea cea mai tare și mai puternică a Etruriei, așezată pe o colină de-a dreapta Tibrului. Stânci și ziduri înalte se părea, că o apără de ajuns în contra tuturor atacurilor dușmane. Cu toate acestea romanii o impresurară (în a. 406), săpară șanțuri, ridicară coperișuri pentru atac și nici chiar iarna nu se lăsară de impresurare. Cetatea, totuși, se ținu zece ani, ca odinioară Troia, impresurată de greci și numai în al zecelea an fu cuprinsă de romani. Eroul cărui a fi succese cucerirea fu dictatorul Camil. Acesta construi un canal

pe sub ziduri până în mijlocul cetății și pe când el dădea asalt din afară, din canal ieșiră bărbați înarmați și atacară pe cetățeni pe neașteptate. Prada aflată în Vell fu neprețuită. Pompa triumfului fu nemat-pomenită. Dictatorul se sui în Capitol într'un car tras de patru cai albi, ceea ce multora li se părea crimă, deoarece cail albi erau închinați lui Joe și soarelui. Camil ajunsese în curând prea trufaș și înstrăină o parte din pradă, din care cauză fu acuzat de tribunul Apuleiu, se sustrase însă dela pedeapsă, exilându-se, de bunăvoie, în Ardea. Despărțindu-se rosti către zei nedemna rugăciune, că romanii să aibă în curând lipsă de el și să-l roage a le veni într'ajutor. Atari rugăciuni nu ridicau niciodată amicii patriei ca Aristide și Demostene.

2.

Dorința lui Camil se împlini în curând. Spre miez-noapte dela Italia locuia un ram sălbatec de-al gallilor, senonii. Acestora li se ducea ochii după țările Italiei, bogate în viță de vie și bucate, și cu 30.000 luptători înaintară până la Clusi 1, în Etruria. Spăimân-

tați elustianii chieamară numai decât pe romani într'ajutor. Aceștia, vrând să ispitească puterea dușmanului, trimiseră trei soli la Bren, conducătorul gallilor, să-l întrebe, cu ce drept intră el în ținutul oamenilor liberi? „Dreptul“, răspunse Bren, „il purtăm în vârful săbiilor. Lumea este a celui mai viteaz și mai tare!“ Solii se aprinseră de mânie pentru atâta îndrăzneală; se puseră înșiși în capul elustianilor și dând un asalt unul din junii romani ucise cu mâna proprie pe un conducător gal.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bren, infuriat că solii și-au vătămat dreptul, se îndreptă asupra Romei. Se încinse o luptă la râul Allia, în depărtare de două mile de Roma (390 n. lui Chr.). Intreagă armata romană, văzând pe galli în armura lor cum o aveau barbarii, fu cuprinsă de o spaimă înfricoșată și se împrăștie în toate părțile. În Roma nu era altă armată la îndemână; atunci, la sfatul lui Manliu, hotărîră a părăsi cetatea, pe care nu o mai puteau mântui și a duce toate comorile, proviziunea pentru traiu și relicviile cele sfinte, pe Capitoliu, și acesta îl întăriră cu bărbații

cel mai harnici. Alte averi le îngropară. Cine putu să scape o luă la fugă. Numai optzeci de bătrâni și preoți, cari nu volau să trăiască căzând Roma, îmbrăcați în toge albe și cu tolage în mâni, dupăce mai întâiu se închinară morții prin pontificele maxim, se duseră în For și se așezară pe niște scaune pompoase, serioși și nemișcați. Cât de mare fu mirarea gallilor, când, ajungând la cetate, aflară porțile deschise, străzile deșarte, iar în For văzură șirul lung al bătrânilor vrednici de cinste. La început eugetară, că au înaintea lor niște statui de zel. Un gal curios dacă au viață aceste figuri, ce steteau nemișcate, se apropie de un preot și îl trase de barbă. Bătrânul mănios își ridică sceptrul de abanos și lovi pe gallul îndrăzneț. Acesta înfuriindu-se îl doborî la pământ; asemenea o pățiră și ceilalți bătrâni cari fură toți uciși. Gallii aprinseră cetatea și o prefăcură în ruine. Inșă atacurile asupra Capitoliului fură respinse cu bărbăție. Bren hotărî a supune Capitoliul prin foamete și într'aceea trimise mai multe cete spre Apulia și Lațiu, ca să aducă proviant.

3.

O parte din armata risipită a romanilor se adunase în Ardea, unde petrecea exilatul Camil. Oșteanul viteaz știu însufla tărie în cei descurajați, se puse în fruntea lor și bătu mai multe cete de galli cari prădau ținuturile. Soldații romani ziceau, că Camil nu mai este exilat, deoarece acum nu mai era patria și-l rugară să ia comanda supremă peste întreagă armata. El însă ceru mai întâiu încuviințarea Senatului de pe Capitoliu.

Atunci curajosul Publiu Cominiu se decise ca să aducă el învoirea acestuia. Imbrăcat în vestminte simple, cuptușite cu burete, ajunse noaptea la Tibru, înotă pe el la vale, se vâri prin mijlocul posturilor dușmane și ajunse până la poarta carmentală, pe unde se credea, că nu se poate sui nime în Capitol și-l reuși într'adevăr să se urce în Capitol pe astă râpă piezișe. Aici făcu cunoscut învingerile lui Camil și propunerea soldaților, Senatul denumi pe Camil dictator.

4.

Gallii descoperiră urma lui Cominiu și într'o noapte tăcută, pe lună și încercară să

se suie în Capitol. Aici totul era în somn profund, dormeau toți, sentinelele, până și câinii. Un gal mai că ajunsese deasupra, când iată, găștele cari erau închinat Junonei și cari pe lângă toată lipsa de bucate nu fură ucise, începură un găgăit atât de puternic, încât trezi pe senatorul Manliu. Acesta se repezi numai decât la locul amenințat, țale mâna dreaptă a galului celui mai deaproape, pe al doilea îl răsturnă cu scutul, aceștia rostogoliră și pe ceilalți, cari se suiau după dânșii, eliberând astfel Capitolul. Păzitorii, cari au veghiat atât de rău fură aruncați a doua zi pe râpa Tarpeia. Pentru Manliu, însă, în semn de mulțumită, își trăgea fiecare bucuros dela gură, vinul și făina. Din rămășițele din urmă de bucate ce mai aveau romanii au copt pâne și o aruncară în fața dușmanului, vrând să arete prin asta, că sunt departe de a duce lipsă de proviant. Gali, văzând aceasta, se descurajară, pierdură toată nădejdea de a sili Capitolul să se predea prin foame. De altă parte se lăfșise falma că se apropie cu o armată Camil.

Bren se arată plecat pentru pace, sub condiția, ca romanii să-i plătească 1000 punți

de aur. La măsurarea aurului galii făceau înșelăciune și plângându-se romanii pentru aceasta, Bren își aruncă în cumpănă sabia și toate armele, strigând: „vae victis“ (vai de cei învinși). Însă toamat pe când erau cuprinși cu cântărirea aurului, pe când numărau și se certau, se arată dictatorul. Romanii îi făcură loc cu cinste; Camil aruncă aurul din cumpănă în partea alor săi și zise: „Romanii plătesc cu fier, nu cu aur; pactul nu are valoare, pentrucă s'a încheiat fără de dictator!“ Atunci se încinse lupta. Bren, învins, o luă la fugă.

5.

Camil era dușmanul lui Manliu, care se numia „Capitolinul“ și se bucura de cinste înaintea poporului. Fiindcă Camil avea mai mare partid între patriciani, fu încărcat cu deosebite răsplăți, pe când Manliu rămăse nerăsplătit. Asta îl înverșună și așa trecu în partea poporului de ale cărui năcazuri și chinuri îl durea inima. Un vechiu căpitan și soț de războiu ajuns selav unul cămătar fu răscumpărat de el pe dată. Poporul îi aplaudă din toate părțile. După aceasta-și vându lo-

curile cele mai bune, de câmp și jură, că până va mai avea un as (ban), nime nu va fi sclav pentru datorie. El împrumută săracilor fără interese. Casa lui ajunse în curând un loc de adunare pentru toți cei nemulțumiți, înaintea acestora se plânse Manliu de înșelăciunea ce se făcu cu banii gallilor. În interesul poporului ceru el o nouă împărțire a câmpurilor, propuse vinderea unui bun comun, cu scopul ca din acesta să se acopere datoriile săracilor, cari prin reconstruirea caselor dărâmate, căzură cu totul în mâinile avuților. În urmă acesta fu proclamat prin influința patricianilor un dictator, care porunci numai decât arestarea lui Manliu, ca a unui bărbat periculos Republicei, ca a unui rebel și calomniator. Plebeii jeleau pe patronul lor, sfârțicându-și hainele și adunându-se la ușa temniței lui. Mulțimea ajunse tot mai amenințătoare și Senatul se văzu nevoit a elibera pe acela, pe care îl urgistau atât de mult.

N'a trecut mult și tribunii învinuiră pe Manliu că umbla să se facă singur domnitor. Se credea, că în urma acestei învinuirii, se va duce de bunăvoie în exil; el însă își

așteptă judecata fără nici o teamă și cu hotărâre. Când se apără își arată ranele, arată armele celor 30 inimiți pe cari îi ucise el. Fu eliberat a doua oară. Când însă partida sa se pregăti a lua Capitolul cu armele și a-l împinge la răscoală, se proclamă Camil pentru a patra oară dictator și Manliu fu proscris de nou. Patricianii șireți se adunară acum într'o dăbravă, de unde nu se putea vedea Capitolul și pronunțară sentința de moarte asupra nefericitului, care fu târât la râpa Tarpeia și aruncat în prăpastie. „Dela Capitolu până la râpa Tarpeia sunt numai câțiva pași“, a rămas de-atunci proverbul.

6.

Drepturile plebeilor se restrângeau tot mai mult; atunci se ridicară doi tribuni vrednici de-ai poporului, Liciniu și Sextiu, și Camil a fost destul de marținos ca să-i sprijinească. Senatul recunoscă în fine, că, totuși, a sosit timpul să facă ceva și în interesul poporului. Astfel propunerile licinice se ridicară la rangul de legi. Acestea erau:

1. O parte din datoritiile plebelor trebuiau să se reducă;

2. Impărțindu-se pământul, nimeni să nu capete mai mult ca 500 iugăre, luându-se la împărțeală și plebeii;

3. Din cei doi consuli, unul să fie din sânul plebelor și încă ales prin aceștia.

Primindu-se legile acestea se întâmplă ceea ce a promis Camil; romanii zidiră un templu în onoarea Concordiei sau a Unirii. De un veac și jumătate s'au năzuit plebeii să participe la puterea statului; mult sânge s'a vărsat pentru dreptul acesta, mulți tribuni și amici de-al poporului fură uciși, ba și din afară au avut romanii să sufere destule, ne fiind uniți între dânsii, nu arare-ori au fost aproape de ruină. Dar acum, domnind în lăuntru pacea și concordia și fiind drepturile poporului asigurate, Republica romană se întărea pe fiecare an; nimeni nu se da îndărăt dela serviciul militar, dimpotrivă, fiecare ardea de dorul fierbinte să împlinească fapte mărețe, pentrucă-și iubia patria.

Cuprinsul:

	Pag.
Prefață	3
Roma sub regi:	
<i>I. Romul: 1. Romul și Rem</i>	6
2. <i>Intâiul rege</i>	10
3. <i>Răpirea sabinelor</i>	12
4. <i>Tit Tatiu</i>	14
5. <i>Moartea lui Romul</i>	15
<i>II. Numa Pompiliu: 1. Alegerea</i>	17
2. <i>Caracterul lui Numa</i>	18
3. <i>Domnia lui Numa</i>	19
<i>III. Tul Hostiliu: 1. Horajii și Curiajii</i>	24
2. <i>Dărâmarea cetății Albalonga</i>	27
<i>IV. Ancu Martiu:</i>	30
<i>V. Tarquiniu Priscu: 1. Cum ajunse Tarquiniu rege</i>	31
2. <i>Ce făcu Tarquiniu pentru Roma</i>	32
3. <i>Moartea lui Tarquiniu</i>	34
<i>VI. Serviu Tuliu:</i>	34
<i>VII. Tarquiniu Superbul: 1. Un rege îngâmfat</i>	40
2. <i>Un amic al patriei</i>	42
3. <i>Consulii</i>	44
4. <i>Un părinte aspru</i>	44
Roma Republică:	
<i>Iubire înaltă de patrie: 1. Horajiu Coele</i>	46
2. <i>Muciu Scevola</i>	47
3. <i>Clelia</i>	49
<i>Luptele între patriciani și plebei: 1. Un selav datoras</i>	50
2. <i>Dictatorul Valeriu</i>	51
3. <i>Meneniu Agripa</i>	53
4. <i>Măreiu Coriolan</i>	54
5. <i>Decemvirii și Appiu Claudiu, capul lor</i>	58
6. <i>Camil și Manliu</i>	62

Numere istorice din „Biblioteca poporală”, vrednice de citit:

Nr. 156.	<i>Răsboiul româno-ruso-turc, în 1877—78 . . . . .</i>	Lei 4.—
„ 160.	<i>Părintele Vasile Lucaciu, [de Alex. Ciura . . . . .</i>	„ 5.—
„ 166.	<i>Inceputul neamului românesc, de Dr. I. Lupaș . . . . .</i>	„ 5.—
„ 183.	<i>Arhanghelul dela Turda, icoane din istoria uciderii lui Mihai Viteazul, de A. Nanu . . . . .</i>	„ 10.—

Numerele ultime:

„ 181.	<i>„Îngerul a strigat“! Poezii naționale, de I. U. Soriceu . . . . .</i>	„ 10.—
„ 182.	<i>Marii cântăreți: Alecsandri, Coșbuc, Alexandrescu (3 con- ferențe) de I. Agârbiceanu . . . . .</i>	„ 10.—
„ 183.	<i>„Arhanghelul dela Turda“, po- vestire istorică de A. Nanu . . . . .</i>	„ 10.—
„ 184.	<i>„Ce trebuie să știm despre boalele molipsitoare“, de Dr. Iosif Stolchiția . . . . .</i>	„ 10.—
„ 185.	<i>Copiii Ursului și alte po- vestiri pentru popor, de Ioan Pop-Reteganul . . . . .</i>	„ 10.—
„ 186.	<i>Biografii romane (I) de Grube, traduse de Nicolae Petra- Petrescu . . . . .</i>	„ 10.—

Ce este „Astra“?

„Astra“ este societatea pentru răspândirea literaturii și culturii românești în mijlocul poporului nostru

Înființată încă din 1861, ea are un trecut glorios. Toți românii, cari au vrut propășirea neamului și-au dat mâna, când a fost vorba de „Astra“. N'au întreat de ce confesiune sunt, n'au știirecît în ce partid sunt înscriși — *cu toții au pus umărul*.

Dacă poporul românesc este pe treapta culturală de acum, este a se mulțumi, în mare parte, „Astrei“, fiindcă ea a împărțit cărți bune cu sutele de mii, ea a ținut mii de conferențe, ea a pus la cale expoziții strălucite de țesături și cusături românești, ea a dat îndemnuri pentru asigurări de vite, pentru îmbunătățirea agriculturii, pentru cooperative, pentru tot ce e bun și frumos în casa și gospodăria românului.

Adunările ei generale au fost adevărate serbători românești.

După unire are „Astra“ o chemare tot atât de minunată. Ea e chemată să strângă rândurile, să sune trâmbița: „Înainte! Spre propășirea *tuturora*, ca frații cei buni“!

„Astra“ e crainicul vremurilor mai bune. Ea trebuie să potolească patimele și să dea nutremânt sufletese oamenilor, cari — după războiu — au cam apucat-o care 'nceătrău.

„Astra“ crește cetățeni adevărați: cu minte și de inimă!

Cine vrea propășirea *trebuie* să fie membru al „Astrei“! Numai așa vom ajunge la creangă verde.

Înscrieți-vă fără zăbavă la „Astra“! (Sibiu, Strada Șaguna 6).

Condițiile de înscriere pe pag. 2 a copertei.